
**ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY**
Studia Pedagogiczne z. 20

PAWEŁ PRUSAK

WSP w Bydgoszczy

**SZKOŁA WYŻSZA ORGANIZATOREM ORIENTACJI
PEDAGOGICZNEJ UCZNIÓW SZKÓŁ ŚREDNICH**

Uwagi wstępne¹

Wybór zawodu jest jedną z najpoważniejszych decyzji życiowych człowieka. Decyzja trafna oznacza możliwość maksymalnego wykorzystania zainteresowań, uzdolnień i ambicji oraz osiągnięcia przez jednostkę zadowolenia z wykonywanej pracy. Jest również korzystna dla społeczeństwa, gdyż stwarza przesłanki optymalnego wykorzystania kwalifikacji przyszłego pracownika. Z tych względów orientacja szkolna i zawodowa stanowi kluczowe zagadnienie każdego współczesnego systemu edukacyjnego. Na jej rangę wskazują konferencje UNESCO i Międzynarodowego Biura Wychowania w Genewie.² W systemach oświatowych wielu państw wyodrębnia się specjalne cykle obserwacji i orientacji (np. we Francji), bądź wydłuża się okres kształcenia ogólnego o dwa lata (np. w Jugosławii), by w czasie dodatkowych lat nauki uczniowie w wieku około 17 lat mieli możliwość podejmowania dojrzałych decyzji zawodowych.³

W odniesieniu do zawodu nauczycielskiego szczególną rolę spełnia szkolna orientacja pedagogiczna rozumiana jako "zespół działań informacyjnych o roli i

zadaniach zawodu nauczycielskiego, o warunkach pracy w tym zawodzie, działaniach i środkach kształtujących zainteresowania, umiejętności i postawy, co w rezultacie powinno doprowadzić do podjęcia odpowiedniej decyzji odnośnie dalszej drogi kształcenia, a następnie pracy pedagogicznej".⁴

W Polsce, w ostatnich latach, skuteczną formą orientacji młodzieży do zawodu nauczycielskiego w liceum ogólnokształcącym są fakultety pedagogiczne⁵ oraz nieliczne klasy o profilu pedagogicznym.⁶ Od 1986 roku do szkół średnich wprowadzono wybrane zagadnienia z pedagogiki i psychologii, a w liceum ogólnokształcącym dodatkowo praktyki uczniowskie o profilu pedagogicznym, które służyć mają realizacji zadań szeroko rozumianego kształcenia przedzawodowego.⁷ Dotychczasowe badania wykazały wysoką przydatność wymienionych form pedagogizacji młodzieży w wyrabianiu nastawienia do pracy z dzieckiem, skłonności opiekuńczych, w motywacji wyboru zawodu nauczyciela i kształtowaniu dyspozycji niezbędnych w pracy pedagogicznej.⁸ Niewielki zasięg fakultetów i klas pedagogicznych sprawia, że omawiane formy pedagogizacji młodzieży nie mają istotnego wpływu na przebieg rekrutacji do wyższych szkół pedagogicznych i uniwersytetów. Absolwenci fakultetów pedagogicznych dalszą naukę z reguły podejmują w dwuletnich policealnych szkołach nauczycielskich bądź medycznych.

W krajach o wieloletniej tradycji w zakresie orientacji szkolnej i zawodowej nie wyodrębnia się specjalnych działań pedagogicznych na rzecz zawodu nauczycielskiego. Przykładowo we Francji poza cyklem orientacji (w IV i III klasie szkoły średniej niższego stopnia), w którym uczeń uzyskuje informacje o zawodach (w tym również o zawodzie nauczycielskim) i precyzuje kierunek dalszego kształcenia lub wybiera zawód, podejmując ostateczną decyzję może korzystać ze stosownej literatury z serii *Praktyczny student*. Wśród dotychczas wydanych 49 pozycji, problemy zawodu nauczycielskiego omawia książka pt. *Jak zostać nauczycielem?* - od przedszkola po szkołę wyższą.⁹ Nie negując wysokich walorów wymienionej książki, jako właściwy kierunek orientacji uważam poznanie przyszłego zawodu w bezpośrednim działaniu, a w przypadku ubiegania się o przyjęcie na studia możliwość poznania uczelni i obcowania na zajęciach z przyszłymi egzaminatorami.

Formy orientacji

Analiza rekrutacji na I rok studiów w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy ujawniła znaczny odsetek przypadkowego wyboru studiów, słabą orientację w problematyce przyszłego zawodu i nieznaną wymagalności stawia-

nych kandydatom na poszczególne kierunki studiów. Przegląd niedociągnięć w orientacji do zawodu nauczycielskiego potwierdził niezadowalającą w tym zakresie pracę szkół średnich. Sytuacji nie mogły poprawić od wielu lat okazjonalnie podejmowane przez szkoły wyższe formy orientacji, jak: "Drzwi otwarte" bądź spotkania pracowników i studentów z uczniami klas maturalnych.

W trosce o właściwy przebieg rekrutacji na studia, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy podjęto systematyczne długotrwałe działania w pracy z młodzieżą szkół średnich:

- zajęcia z uczniami klas maturalnych liceów ogólnokształcących w ramach Klubu Pedagogicznego,
- opracowanie programu nauczania przedmiotów pedagogicznych w klasach o profilu pedagogicznym LO. Program ten realizowano w III LO w Bydgoszczy,
- kurs przygotowawczy dla kandydatów na I rok studiów, którzy pochodzą z rodzin robotniczych i chłopskich. W roku 1984 formę tę obligatoryjnie wprowadzono we wszystkich szkołach wyższych.

W niniejszym artykule ograniczę się do Klubu Pedagogicznego jako formy orientacji do zawodu nauczycielskiego. Działalność Klubu rozpoczęła się w listopadzie 1978 roku w Instytucie Nauczania Początkowego i Wychowania Przedшкоlnego. W latach następnych Klub objął kandydatów na wszystkie kierunki studiów. W zajęciach uczestniczyli uczniowie klas IV LO przeważnie ze środowisk wiejskich i małomiasteczkowych. Spotkania odbywały się w niedziele, w budynku Wyższej Szkoły Pedagogicznej, od listopada do stycznia włącznie, na kilka miesięcy przed maturą i obejmowały 36-40 godzin zajęć. Współorganizatorem Klubu było Kuratorium Oświaty i Wychowania w Bydgoszczy. Do pracy z młodzieżą włączyły się organizacje studenckie. Zajęcia prowadzili doświadczeni nauczyciele akademicy.

Cele zajęć Klubu Pedagogicznego

Mankamenty ujawnione w toku rekrutacji na I rok studiów, własne przemyślenia oraz doświadczenia radzieckich instytutów pedagogicznych w orientacji do zawodu nauczycielskiego uczniów klasy IX i X¹⁰ pozwoliły sprecyzować następujące cele zajęć w Klubie Pedagogicznym:

- a) wyczerpująca informacja kandydatów o wymaganiach na egzaminie wstępnym i charakterze studiów oraz ogólna orientacja nauczycieli akademickich w poziomie przygotowania młodzieży do studiów,
- b) wyposażenie młodzieży w elementy wiedzy pedagogicznej i psychologicznej

pozwalającej na zbliżenie do dziecka i szkoły ukazującej problemy zawodu nauczyciela,

- c) wyrównanie poziomu (choć w ograniczonym zakresie), a przez to stworzenie jednakowych warunków na egzaminie wstępnym wszystkim kandydatom, a zwłaszcza młodzieży wiejskiej i małomiasteczkowej,
- d) pozyskanie dla uczelni pełnowartościowych intelektualnie i osobowościowo kandydatów,
- e) umożliwienie wcześniejszego przekroczenia przez młodzież progu między szkołą średnią a szkołą wyższą.

Nie bez znaczenia jest fakt, że poprzez zajęcia w Klubie młodzież ma możliwość wcześniejszego zetknięcia się z atmosferą szkoły wyższej, poznania nauczycieli akademickich i aktywu studenckiego co może mieć korzystny wpływ na stan psychiczny kandydatów w czasie egzaminów wstępnych.

Program Klubu Pedagogicznego

Przyjęty program określa przedmiotowo-kierunkowy charakter pracy z młodzieżą. Oznacza to, że obok zagadnień z przedmiotów egzaminacyjnych na poszczególne kierunki studiów, podejmowana jest problematyka psychologiczna i pedagogiczna.

Młodzież poznaje literaturę o charakterze popularnonaukowym i czasopisma pedagogiczne. Ponadto w programie występują: wybrane zagadnienia z metodyki uczenia się, problemy zawodu i osobowość nauczyciela oraz kompleks zagadnień społecznomoralnych i oświatowych. W poszczególnych latach, w doborze tematyki również kierowano się życzeniami słuchaczy. W programie zajęć uwzględniono m.in. następujące zagadnienia:

- czynniki determinujące skuteczność pracy umysłowej,
- rola psychologii w kształtowaniu własnej osobowości,
- osobowość nauczyciela wychowawcy,
- czynniki wyznaczające zainteresowanie zawodem nauczyciela,
- czytelnictwo czasopism pedagogicznych,
- aspekty pedagogiczne w literaturze pięknej,
- rola literatury pięknej w kształtowaniu postaw młodzieży,
- wartości ideowe i artystyczne literatury pięknej,
- świadomość historyczna młodzieży,
- aktualne problemy historii najnowszej,
- najnowsze osiągnięcia nauk przyrodniczych,

- wartości ideowo-artystyczne sztuki współczesnej,
- rola języków obcych w przygotowaniu do studiów pedagogicznych,
- wymagania wobec kandydatów do studiów wyższych na kierunkach nauczycielskich.

Wydaje się, że realizacja tak pomyślanego programu pozwala na poszerzenie wiedzy merytorycznej kandydatów i odpowiednie ukierunkowanie do egzaminów wstępnych. Jednocześnie kontakt z nauczycielami akademickimi i spotkania ze studentami oraz pełna orientacja w wymaganiach stawianych kandydatom na nauczycieli to istotne czynniki pomocne w podjęciu umotywowanej decyzji o wyborze zawodu i dalszego kierunku kształcenia. Nieco odmienne przebiegała realizacja programu dla kandydatów na kierunki nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne. Po pierwszych zajęciach obejmujących zagadnienia metodyki pracy umysłowej i problematykę osobowości nauczyciela, kandydatów poddawano sprawdzianowi z zakresu poprawności wymowy, zdolności i umiejętności wokalnych, plastycznych, poczucia rytmu i słuchu muzycznego. To bardzo istotny element przygotowań, gdyż stosunkowo wczesna ocena zdolności i umiejętności potrzebnych w pracy z małymi dziećmi wpływa na stosunek kandydata do wybranego kierunku. W przypadku nie spełnienia wymagań, kandydat mógł zmienić kierunek zamierzonych studiów na taki, w którym czynnik sprawnościowy w zakresie przedmiotów artystycznych nie jest wymagany.

Metody pracy i organizacja zajęć

Warunkiem skutecznej pracy pedagogicznej nauczyciela jest między innymi umiejętność antycypowania skutków zastosowania określonych metod i środków we własnej specjalności¹¹ oraz prawidłowe ich stosowanie w nauczonym przedmiocie.

Wykład był metodą najszerzej stosowaną na zajęciach. Wynikało to przede wszystkim z ograniczonych w czasie kontaktów z młodzieżą oraz chęcią przekazania jej najszerzych informacji. Stosując wykład nauczyciele akademicy wdrazali kandydatów do sporządzania notatek i korzystania z nich, ukazywali strukturę treści oraz zagadnienia programowe wymagające poszerzenia. Przeważały wykłady o charakterze problemowym. Omawiana metoda była stosowana na zajęciach audytoryjnych przeznaczonych dla kandydatów na wszystkie kierunki.

W realizacji przyjętego programu orientacji młodzieży do zawodu nauczycielskiego istotną rolę spełniały metody wyzwalające aktywność kandydatów, inspirowane do podejmowania czynności dodatkowych wykraczających poza treści szkoły średniej. Dlatego w zajęciach typu konwersatoryjnego powszechnie stoso-

wano m.in. dyskusję, ćwiczenia i metodę sytuacyjną.

Dyskusja pozwalała kandydatom wyjaśniać wątpliwości i różnice zdań w kwestiach szczegółowych poszczególnych przedmiotów egzaminacyjnych, wdrażała do formułowania i wyrażania własnego stanowiska wobec otoczenia odmiennego od klasy szkolnej. Stosowanie dyskusji sprzyjało przygotowaniu do matury i egzaminu wstępnego. Mogło powodować ugruntowanie i poszerzenie wiedzy, a w przyszłości pomagać w przełamaniu stresu egzaminacyjnego.

W małych grupach szczególnie przydatną okazała się metoda ćwiczeniowa. W pracy z testami znajomości języków obcych, na zajęciach z przedmiotów artystycznych czy, w rozwiązywaniu zadań testowych z matematyki młodzież miała możliwość wielokrotnego wykonania czynności pod kierunkiem nauczyciela. W trakcie ćwiczeń najpełniej ujawniały się luki w wiadomościach i umiejętnościach uczniów. Równocześnie nauczycieli mogli wyłonić kandydatów bardziej zaawansowanych w zakresie określonych umiejętności. Stwierdzenie i określenie należy na kilka miesięcy przed egzaminem wstępnym różnic w przygotowaniu i dyspozycjach kandydatów umożliwiało indywidualizację zadań do samokształcenia.

Prezentacji wiedzy psychologicznej i pedagogicznej wraz z elementami pedeutologii oraz ukazywania jej przydatności w życiu codziennym sprzyjała metoda sytuacyjna. Najczęściej w kontekście przekazywanej wiedzy, podawane przez prowadzącego lub uczestników zajęć opisy konkretnych sytuacji wychowawczych, po wyjaśnieniu kwestii wątpliwych były podstawą odpowiedzi na postawione pytania. W miarę nabywania wiedzy i rozwoju zainteresowań problematyką nauczycielską prowadzący zajęcia starali się przechodzić od sytuacji prostych do przypadków bardziej złożonych, zawierających elementy problemowe. Rozważane w trakcie zajęć przypadki sytuacyjne o charakterze wychowawczym, poza wcześniej wymienionym walorem wiązania teorii z praktyką, stanowić mogły czynnik dopingu do dalszego, samodzielnego zdobywania wiedzy.¹²

Ćwiczenia i metodę sytuacyjną stosowano na zajęciach konwersatoryjnych, w grupach 12-15 osobowych. Zajęcia te obejmowały: język ojczysty, języki obce, historię, biologię, matematykę i inne. Na kierunkach nauczania początkowe i wychowanie przedszkolne w podobny sposób organizowano zajęcia o charakterze artystycznym i sprawnościowym.

Dodać należy, że w pierwszych dwóch latach zajęć Klubu (1978/79 i 1979/80) dominował wykład. W latach następnych, uwzględniając życzenia słuchaczy, przeważającą część organizowano w grupach przedmiotowych z zastosowaniem metod aktywizujących i czynnościowych.

Założenia metodologiczne badań

Wobec ciągłych niedostatków w orientacji do zawodu nauczycielskiego podjęcie przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną pracy z młodzieżą szkół średnich było konieczne. Pracę tę w formie Klubu Pedagogicznego należy traktować jako jeden z elementów szeroko rozumianego procesu rekrutacji, niezbędne dopełnienie poczynań podejmowanych w szkołach średnich. Stąd zrodziły się pytania o skuteczność Klubu Pedagogicznego. W szczególności chodziło o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. W jakim zakresie zajęcia z uczniami klas maturalnych organizowane w szkole wyższej sprzyjają rekrutacji na I rok studiów?
2. Czy i w jakim stopniu podejmowanie w ramach Klubu Pedagogicznego problemów nauczyciela i szkoły motywuje młodzież do wyboru zawodu nauczycielskiego?
3. Jak kształtuje się stosunek uczniów do zawodu nauczycielskiego?
4. Czy i jaka zależność istnieje między uczestnictwem w zajęciach Klubu Pedagogicznego a przygotowaniem kandydatów do dalszego kształcenia w Wyższej Szkole Pedagogicznej?
5. Czy kandydaci przejawiają zainteresowania zawodem nauczyciela i jakie są efekty prób rozbudzenia tych zainteresowań?
6. W jakim stopniu zajęcia Klubu Pedagogicznego sprzyjają procesowi adaptacji jego uczestników na I roku studiów?

Aby uzyskać odpowiedź na postawione pytania prowadzono systematyczne badania metodą sondażu diagnostycznego, rozumianego jako "sposób gromadzenia wiedzy o cechach zjawisk społecznych instytucjonalnie zlokalizowanych na podstawie badania grupy reprezentującej populację, w której dane zjawisko występuje."¹³ W gromadzeniu danych empirycznych zastosowano następujące techniki badawcze:

- obserwację uczestników Klubu w trakcie wszystkich zajęć, ich reakcji na przekazywane treści oraz zachowanie się w różnych sytuacjach, np.: w dyskusji, w trakcie wykonywania czynności praktycznych, na przerwach. Obserwację kontynuowano w okresie egzaminów wstępnych w Instytucie Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego oraz na I roku studiów,
- ankietę, która miała dostarczyć materiału w zakresie zainteresowań zawodem, stosunku do pracy z dzieckiem, motywów wyboru zawodu i in. Ankietę przeprowadzono wśród kandydatów na początku i na końcu zajęć (etap I i II) oraz wśród studentów I roku nauczania początkowego i wychowania przed-

szkolnego,

- badanie dokumentów takich jak świadectwa szkolne celem ustalenia wyników w nauce, dokumenty z rekrutacji oraz protokoły egzaminów na pierwszym roku studiów.

W przyjętej procedurze badawczej zmienną globalną stanowią zajęcia Klubu Pedagogicznego jako formy orientacji do zawodu nauczycielskiego uczniów szkoły średniej. Rolę zmiennych szczegółowych spełniają: rezultaty przyjęć na I rok studiów, motyw wyboru zawodu nauczycielskiego, stosunek uczniów do wybranego zawodu, przygotowanie kandydatów do dalszego kształcenia, zainteresowanie zawodem nauczycielskim oraz przebieg adaptacji studentów I roku nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego.

Dla pomiaru wskaźników przyjętych zmiennych zastosowano:

- czterostopniową, powszechnie stosowaną w szkolnictwie skalę dla określenia wyników w nauce,
- pięciostopniową skalę dla dokonania samooceny przez badanych w zakresie uczenia się, celem określenia stosunku do pracy z dzieckiem, rangi zawodu nauczycielskiego oraz zadowolenia z obranego kierunku studiów. Skalę tę zawieszam w tabelach 7 i 8.

Badania obejmują pięcioletni okres działalności Klubu Pedagogicznego w latach 1979-1984. Procedurę badawczą i uzyskane wyniki opracowano w ramach seminariów magisterskich na kierunku nauczanie początkowe¹⁴. Każdego roku badania trwały od października (organizacja Klubu, rekrutacja uczestników) do lipca (obserwacja egzaminów wstępnych, analiza wyników). W roku następnym opracowywano uzyskane wyniki i prowadzono badanie studentów w dwóch grupach porównawczych: A – byłych uczestników Klubu Pedagogicznego, B – pozostałych studentów. W doborze studentów grupy kontrolnej (grupa B) stosowano kryterium wyników uzyskiwanych w szkole średniej. W ten sposób w obu grupach zachowano równowagę odsetka badanych z wynikami bardzo dobrymi, dobrymi i dostatecznymi.

Badaniami objęto 371 uczniów, uczestników Klubu Pedagogicznego aspirujących do studiów na kierunkach nauczania początkowe i wychowanie przedszkolne i 265 studentów obu wyżej wymienionych kierunków w tym 69 byłych uczestników Klubu.

Bliższe informacje o badanych przedstawiam w kolejnej części artykułu.

Wyniki badań

W latach 1978-1984 zajęciami Klubu Pedagogicznego objęto 428 uczniów, z których co piąty przyjęty został na I rok studiów. Z ogółu uczestników zajęć, 388 zamierzało studiować na nauczaniu początkowym i wychowaniu przedszkolnym. Na obu kierunkach przyjęto największy odsetek uczestników Klubu. Zgodnie z przyjętymi założeniami, w analizie uwzględniono materiał empiryczny uzyskany w latach 1979-1984 w Instytucie Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego. Pierwszy rok zajęć Klubu potraktowano jako okres wypracowywania programu, form i metod jego realizacji oraz organizacji tej formy zajęć.

Uczestnicy Klubu

W okresie pięciu lat badań (1979-1984) w zajęciach Klubu Pedagogicznego brało udział 371 uczniów aspirujących do studiów na kierunkach nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne. Omawiana forma orientacji ze względu na adresata spełniła swój cel, gdyż większość uczestników (63,4%) rekrutowała się ze szkół zlokalizowanych w małych środowiskach (tabela 1). Znaczną grupę stanowiła młodzież pochodzenia robotniczo-chłopskiego (50,1%). W tym czasie odsetek kandydatów pochodzenia robotniczego i chłopskiego ubiegających się o przyjęcie do wyższych szkół pedagogicznych w całym kraju wynosił 48,6%¹⁵. Ze względu na pochodzenie społeczne rodziców można było zaobserwować wzrastającą z roku na rok liczbę dzieci pochodzenia robotniczego przy jednoczesnym spadku liczby dzieci chłopskich (tabela 2). Stwierdzony od kilku lat niski odsetek młodzieży chłopskiej ubiegającej się o przyjęcie do szkół wyższych znajduje potwierdzenie już na etapie konkretyzujących się aspiracji zawodowych. Występujący trend może ulec zmianie w przypadku zasadniczej poprawy jakości pracy w szkołach wiejskich i stworzenia młodzieży rzeczywistych warunków równego startu bez względu na środowisko zamieszkania.

Tabela 1. Kandydaci ze względu na lokalizację szkoły średniej

Miej- sce lokalizacji	Kandydaci objęci badaniami w latach										Razem	
	1979/80		1980/81		1981/82		1982/83		1983/84			
	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
Miasto	40	32,7	27	39,7	9	25,7	26	59,1	34	31,4	136	36,6
Mia- steczko	82	67,3	41	60,3	26	74,3	18	40,9	68	68,6	235	63,4
Razem	122	100,0	68	100,0	35	100,0	44	100,0	102	100,0	371	100,0

Celem nakreślenia pełniejszego obrazu kandydatów na studentów w zakładzie kształcenia nauczycieli, w badaniach zwrócono uwagę na ich przynależność do organizacji młodzieżowych i szkolnych. Aktywny udział w organizacji, pełnienie funkcji, kierowanie grupą dzieci, opieka nad dziećmi lub ludźmi niepełnosprawnymi to czynności, które mogą prowadzić do rozwijania dyspozycji niezbędnych w zawodzie nauczyciela.

Tabela 2. Pochodzenia społeczne badanych

Określenie pochodzenia społecznego	Kandydaci objęci badaniami w latach										Razem	
	1979/80		1980/81		1981/82		1982/83		1983/84			
	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
Robotnicze	46	37,7	37	54,1	12	34,3	16	36,4	43	42,1	154	41,5
Chłopskie	11	9,0	6	8,8	5	14,3	4	9,1	6	5,9	32	8,6
Inteligenc- kie	60	49,2	24	35,6	18	51,4	24	54,5	44	43,1	170	45,8
Inne	5	4,1	1	1,5	-	-	-	-	9	8,9	15	4,1
Razem	122	100,0	68	100,0	35	100,0	44	100,0	102	100,0	371	100,0

Zdecydowana większość badanych należała przynajmniej do jednej organizacji.

Największą grupę młodzieży zrzeszał ZHP (w kolejnych badaniach odpowiednio: 82,2%, 91,0%, 68,6%, 65,5%, 53,9%) oraz PCK (odpowiednio: 34,4%, 19,0%, 14,2%, 15,9%, 7,0%). W ostatnim roku badań liczna grupa młodzieży (16,7%) nie

należała do żadnej organizacji. W stosunku do czterech lat poprzednich wskaźnik ten jest wyższy odpowiednio o 8,6%, 15,2%, 8,4% i 9,9%. Przedstawione wskaźniki procentowe stopnia zorganizowania badanych uczniów potwierdzają znane z autopsji w latach 1980 i 1981 zjawisko odchodzenia młodzieży od organizacji działających w szkole. Przynależność do organizacji młodzieżowych przedstawiała się korzystniej w środowisku małomiasteczkowym.

Wyniki przyjęć na studia

W ocenie przydatności kandydatów do dalszego kształcenia istotną rolę spełniają wyniki w nauce uzyskane w szkole średniej. Wyniki te wyrażone średnią ocen przedstawiają się następująco: 1979/80 - 4,1; 1980/81 - 4,3; 1981/82 - 3,8; 1982/83 - 4,0; 1983/84 - 3,7. Ogólne przygotowanie kandydatów upoważnia do postawienia korzystnej prognozy w zakresie egzaminów wstępnych chociaż w wielu przypadkach o stosunkowo wysokiej średniej nie decydowały oceny z przedmiotów kierunkowych. Niektórzy znawcy problemów orientacji i zawodu nauczycielskiego nie przywiązują specjalnej wagi do wyników w nauce szkolnej późniejszych nauczycieli. Powołując się na badania francuskie Muriel Sarrault pisze: "Nauczyciele w większości nie są dawnymi prymusami, choć często wykazywali uzdolnienia do określonych przedmiotów... to przede wszystkim ci uczniowie, którzy mieli problemy z uczeniem się lub sprawiali kłopoty wychowawcze."¹⁶

Tabela 3. Wyniki egzaminów wstępnych na kierunki nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne w okresie badań

Rok rekrutacji	Przystąpiło do egzaminu		Przyjętych na I rok			
	ogółem	członków Klubu	ogółem		członków Klubu	
	ilość	ilość	ilość	%	ilość	%
1979/80	252	23	87	34,1	7	30,4
1980/81	246	31	90	36,6	18	58,1
1981/82	375	21	90	24,0	12	57,1
1982/83	279	25	121	43,4	13	56,5
1983/84	288	45	118	40,9	19	42,2

Wyniki egzaminów wstępnych (tabela 3) świadczą korzystnie o omawianej formie orientacji młodzieży. Jednak szczegółowa analiza egzaminów cząstkowych

nie upoważnia do jednoznacznie pozytywnych ocen. Chodzi o rezultaty egzaminów sprawnościowych (praktycznych), zwłaszcza w zakresie muzyki, którego w poszczególnych latach nie zaliczyło: w 1978/80 - 4 (18,1%), w 1980/81 - 6 (19,3%), w 1981/82 - 2 (9,5%), w 1982/83 - 7 (30,4%) osób, a w 1983/84 - 20 (44,4%) kandydatów. Okazało się, że czas trwania zajęć klubu w odniesieniu do przedmiotów sprawnościowych był niewystarczający. Oceny uzyskane przez uczestników zajęć w trakcie egzaminów wstępnych mieściły się w przedziale 3,0 - 4,6 licząc według czterostopniowej skali ocen. Na kierunku wychowanie przedszkolne rozkład wyników był mniej korzystny i układał się w granicach przeciętnej od 3,0 do 4,1. W roku 1983 jedna kandydatka na nauczanie początkowe ze wszystkich przedmiotów uzyskała oceny bardzo dobre. Egzamin lepiej składali absolwenci szkół miejskich.

W rozmowach prowadzonych z kandydatami szczególnie silną motywację do studiów i pracy w zawodzie nauczycielskim wykazali absolwenci klasy o profilu pedagogicznym III LO w Bydgoszczy i fakultetu pedagogicznego.

Zachowanie zdających w trakcie egzaminów (potwierdzone wyrażonymi opiniami) wskazuje na walory orientacji prowadzonej w szkole wyższej. Uczestnicy Klubu wykazali bardziej korzystne nastawienie do egzaminu, byli mniej zdenerwowani, nie okazywali zastraszenia tak charakterystycznego dla ogółu zdających. Jednak zdarzały się przypadki nieuzasadnionych, wyimaginowanych oczekiwań bardziej wyrozumiałego traktowania "w nagrodę" za udział w zajęciach Klubu.

Motywy wyboru zawodu nauczyciela

Celem określenia motywów determinujących wybór profesji nauczycielskiej posłużę się wynikami badań uczestników Klubu oraz studentów I roku nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego. Umożliwi to porównanie opinii byłych członków Klubu ze stanowiskiem pozostałych studentów.

Kierując się typologią J. Siwińskiej¹⁷ należy uznać, że badani zarówno uczniowie jak i studenci, w wyborze zawodu nauczyciela preferowali motyw pozytywny (por. cztery pierwsze czynniki w tabeli 4). W grupie uczniów wybór czynnika pozytywnego był dość mocno zróżnicowany w poszczególnych latach. Zamiłowanie do pracy z dzieckiem w kolejnych latach badań wybrało: 94 (77,0%), 46 (67,6%), 24 (68,6%), 28 (63,6%) i 84 (82,7%). Trudno doszukać się zależności między wyborem omawianego motywu a przynależnością do organizacji szkolnych i młodzieżowych, gdyż wyniki uzyskane w badaniach przeczą temu (por. s. 148-151). Zależność ta występuje w odniesieniu do pracy z dziećmi w drużynach

zuchowych, na obozach, koloniach, w świetlicy lub w ramach fakultetu pedagogicznego, podejmowanej przeciętnie przez 75,3% uczniów. Znacząca część badanych (42,1%) powyższe czynności wykonuje okazjonalnie w okresie ferii. Młodzież wiejska i małomiasteczkowa wybierała wyłącznie czynniki pozytywne.

Wybór czynnika ekonomicznego (specyficzne warunki pracy) był wysoki (20,7% wyborów) jedynie w roku 1982, a więc bezpośrednio po uchwaleniu Karty Nauczyciela i wprowadzeniu nowych, korzystnych warunków pracy i uprawnień dla nauczycieli.¹⁸

Tabela 4. Motywy wyboru zawodu nauczyciela

Określenie	Odsetek wskazań poszczególnych motywów przez badanych		
	uczestników Klubu	studentów I roku	
		grupy A N=69	grupy B N=196
1. Zamítowanie do pracy z dzieckiem	70,6	82,1	69,0
2. Naśladownictwo wzoru osobowego nauczyciela	4,1	3,0	4,5
3. Chęć zostania nauczycielem	5,8	8,0	6,2
4. Tradycje rodzinne	6,3	2,2	8,0
5. Specyficzne warunki pracy	6,8	4,2	9,5
6. Namowa rodziców, otoczenia	0,9	-	-
7. Przypadek	2,7	0,5	3,5
8. Inne	2,8	-	4,8

Objaśnienia: Grupa A - studenci, byli uczestnicy Klubu Pedagogicznego
Grupa B - pozostali studenci

Udział w orientacji do zawodu organizowanej w WSP wpłynął korzystnie na zmiany w motywacji wyboru zawodu nauczyciela. Potwierdzają to wyniki badań studentów I roku (por. tabela 4). Studenci, którzy brali udział w zajęciach Klubu, w klasie motywów pozytywnych uzyskali wynik o 9,6 % bardziej korzystny niż studenci pozostali. Można przyjąć, że wybór zawodu dokonany przez studentów byłych uczestników Klubu Pedagogicznego był bardziej przemyślany i samodzielny, oparty na trwałych zainteresowaniach.

Stosunek do zawodu nauczycielskiego

W rozwoju zainteresowań zawodem ważny jest stosunek do przyszłej profesji, jego ocena, ranga społeczna oraz oczekiwania w stosunku do zawodu. W badaniach uczniów zawód nauczycielski otrzymał wysoką drugą rangę po zawodzie lekarza i przed profesorem. W roku 1979/80 pierwszą rangę uzyskał zawód rolnika, a w badaniach w 1980/81 wysoką, drugą rangę otrzymał oficer LWP. Zdaniem badanych ranga zawodu nauczycielskiego w ich środowisku domowym jest zróżnicowana od bardzo wysokiej (21,8%) lub wysokiej (59,7%), do średniej (18,5%). Nikt z badanych nie wskazał na rangę niską i bardzo niską.

W ocenie zawodu nauczycielskiego najczęściej podkreślano, że "jest trudny", "wymaga odpowiedzialności, ofiarności i cierpliwości", "wymaga rzetelnej wiedzy i umiejętności jej przekazywania", "odgrywa ważną rolę w kształtowaniu osobowości", "wymaga ciągłego samokształcenia", "ciekawym i dającym satysfakcję" "przynoszący zadowolenie i uznanie", "bardzo ważny, pożyteczny i potrzebny w społeczeństwie". Badani uczniowie potrafili charakteryzować zawód nauczyciela, znają jego realia, są świadomi oczekiwań społecznych w stosunku do wychowawców.

Rzetelność przedstawionej oceny potwierdzają oczekiwania badanych w stosunku do wybranego zawodu (tabela 5).

Tabela 5. Oczekiwania badanych uczniów wobec zawodu nauczycielskiego

Lp.	Określenie czynnika	Wybory	
		ilość	%
1.	Wysokie zarobki	9	2,4
2.	Uznanie społeczne	12	3,2
3.	Satysfakcja z wykonywanej pracy	261	70,4
4.	Lekka praca	5	1,3
5.	Możliwość wszechstronnego rozwoju osobowości	65	17,6
6.	Możliwość stałego podnoszenia kwalifikacji	19	5,1
7.	Możliwość awansu i inne	-	-
Razem		371	100,0

Świadomy wybór i rzetelny stosunek do zawodu kształtowany również w toku zajęć Klubu potwierdzają plany życiowe badanych co do przyszłej pracy. Na początku zajęć 22 (5,4%) uczestników oświadczyło, że w przyszłości nie zamierza pracować w oświacie. Odpowiadając ponownie na pytanie już jako studenci I roku,

wszyscy badani wyrazili chęć pracy w zawodzie, a większość z nich pragnie pozostać na wsi lub w miasteczku (tabela 6). Odsetek chętnych do pracy w środowisku wiejskim (51,7%) i małomiasteczkowym (24,7%) najwyższej kształtował się w latach 1982-1984 w grupie studentów nie związanych z Klubem (grupa B). W tym samym okresie odsetek wyborów w grupie A kształtował się odpowiednio 50,0% i 13,6%. Plany życiowe studentów - byłych członków Klubu są bardziej sprecyzowane, gdyż czynnik "obojętnie" występuje w pojedynczych trzech przypadkach.

Tabela 6. Miejsce pracy w przyszłym zawodzie

Nazwa czynnika	Odsetek wybranych odpowiedzi		
	członków Klubu Pedagogicznego N=371	studentów	
		grupy A N=69	grupy B N=196
Wieś	27,5	44,9	30,1
Miasteczko	19,4	26,1	22,9
Miasto	25,9	24,6	29,6
Obojętnie	21,8	4,4	17,4
Nie będę pracować w zawodzie	5,4	-	-
Razem	100,0	100,0	100,0

Przygotowanie do dalszego kształcenia

W przygotowaniu do dalszego kształcenia ważna jest umiejętność organizacji dnia i doboru techniki uczenia się. Wyrabianiu tych umiejętności służyły pierwsze zajęcia Klubu. Ich zasadniczym celem było uświadomienie uczestnikom jak ważna jest odpowiednia organizacja czasu przeznaczonego na naukę, jak tę naukę efektywnie organizować. Zagadnienia te traktowano jako wzmocnienie, niezbędne dopełnienie dokonań w tym względzie szkoły średniej.

Dyskusję nad organizacją dnia zawsze poprzedzało zadanie dla maturzystów: opracować (w minutach) tygodniowy budżet czasu uwzględniając wszystkie czynności wykonywane w poszczególnych dniach. Mimo, iż podobne ćwiczenia wykonywane są w szkołach pod kierunkiem wychowawców, organizacja dnia większości maturzystów była chaotyczna i zdominowana czasem nauki. Czas trwania niektórych czynności był nierealny, np. higiena osobista 4 min, posiłki 7 min, życie towarzyskie 4 min, życie rodzinne 5 min. Dyskusja nad wybranymi budżetami

uświadomiła potrzebę dokonania korekt, konieczność nakreślenia ramowego planu i efektywnego wykorzystania każdego dnia tygodnia.

Wiele miejsca poświęcono metodyce uczenia się. Korzystając z pięciostopniowej skali badani określili w drodze samooceny poziom umiejętności uczenia się (tabela 7), a w toku zajęć mogli weryfikować własne stanowisko.

Samoocena umiejętności uczenia się wyrażona przez badanych jest zawyżona. Określony przez uczestników Klubu poziom umiejętności jest bardzo dobry (1,8%) i dobry (73,8%) nie znajduje potwierdzenia w wynikach egzaminu wstępnego przynajmniej połowy wyrażających powyższe oceny. Brak obiektywizmu w zakresie samooceny własnych umiejętności najsilniej wystąpił w badaniach w roku 1979/80, gdyż na 122 uczestników aż 112 (91,8%) uznało swoje możliwości uczenia się, jako dobre lub bardzo dobre.

Tabela 7. Samoocena badanych w zakresie uczenia się

Skala pomiarowa	Wartość liczbową	Odpowiedzi badanych					
		uczniów		studentów			
		ilość	wartość liczbową	grupy A		grupy B	
				ilość	wartość liczbową	ilość	wartość liczbową
Bardzo dobry	5	7	35	3	15	10	50
Dobry	4	274	1096	56	224	121	484
Dostateczny	3	81	243	10	33	49	147
Słaby	2	9	18	-	-	15	30
Bardzo słaby	1	-	-	-	-	1	1
Razem		371	1392	69	272	196	712
Wartość średnia x		3.75		3.94		3.63	

Porównanie wyników samooceny z ocenami za I semestr studiów wskazuje na zawyżenie przez studentów (zwłaszcza byłych uczestników Klubu) samooceny własnych umiejętności. W toku studiów nie stwierdzono różnic między studentami obu badanych grup w umiejętności uczenia się. Samoocena studentów zwłaszcza nie związanych z Klubem (grupa B) jest bardziej obiektywna.

Zainteresowanie zawodem nauczyciela

Praca nauczyciela nie znosi schematów, sztywnych reguł postępowania. Ukierunkowana na rozwijającą się osobowość wychowanka wymaga twórczych poszukiwań i "przymierzania swoich wymagań do możliwości i potrzeb dziecka".¹⁹ Chcąc rozumnie w przyszłości kierować procesem rozwoju osobowości wychowanków, kandydat na nauczyciela winien umieć zbliżyć się do nich, poznać, zrozumieć potrzeby. Umiejętności te można osiąść i polubić pracę z dziećmi poprzez obcowanie z nimi.²⁰ Z tych względów we wskaźnikach określających zainteresowania zawodem nauczyciela uwzględniono stosunek do pracy z dzieckiem oraz znajomość czasopism pedagogicznych i literatury popularnonaukowej z zakresu oświaty i wychowania.

Tabela 8. Stosunek do pracy z dzieckiem

Skala pomiarowa	Wartość liczbowa	Samoocena badanych					
		uczniów		studentów			
		ilość wyborów	wartość liczbowa	grupa A		grupa B	
				ilość wyborów	wartość liczbowa	ilość wyborów	wartość liczbowa
1. Lubię pracę z dzieckiem i daje mi ona zadowolenie	5	314	1570	63	315	174	870
2. Lubię pracę z dzieckiem, ale wykonuję ją bez zadowolenia	4	13	52	4	16	6	24
3. Z dzieckiem pracuję z nakazu rodziców, szkoły	3	-	-	-	-	4	12
4. Nie lubię pracy z dzieckiem	2	1	2	-	-	-	-
5. Trudno określić	1	43	43	2	2	12	12
Razem		371	1667	69	333	196	918
Wartość średnia \bar{x}		4,49		4,82		4,68	

Stosunek do pracy z dzieckiem we wszystkich badanych grupach kształtował się na poziomie najwyższego wskaźnika (por. tabela 8), choć w trakcie trwania zajęć 11,6% uczestników Klubu miało trudności z wyrażeniem opinii. Rolę Klubu w kształtowaniu pozytywnego nastawienia do zajmowania się dzieckiem można upatrywać w jakości wypowiedzi studentów, byłych członków Klubu, w pogłębionej ich zdolności do samooceny w następstwie poznania problematyki i zbliżenia się do dziecka. Trudność w określeniu się pracy z dziećmi nie dyskwalifikuje badanych

w tym również studentów grupy jako kandydatów na nauczycieli, gdyż “wybór zawodu nie jest aktem decyzji jednorazowej, lecz raczej procesem progresywnie rozwijającym się”.²¹ W toku realizacji programu studiów pedagogicznych dotychczas niezdecydowani mają możliwość wyrabiania w sobie umiejętności rozumienia wychowanka i czerpania satysfakcji z podejmowanej pracy pedagogicznej.²²

W powyższym czynniku upatruje się możliwość zmiany nastawienia studentów, którzy pracę z dziećmi traktują jako przykry obowiązek (por. tabela 8, poz. 3).

Okolicznością sprzyjającą w pogłębianiu zainteresowań zawodem nauczyciela jest podejmowanie czynności paranauczycielskich w ramach pełnionych funkcji w organizacjach młodzieżowych. Tę drogę swoistego wchodzenia w czynności przyszłego zawodu realizowała okazjonalnie przeważająca część uczestników Klubu, a 38,0% systematycznie (por. część dotycząca motywów wyboru zawodu). Okres przedmaturalny uniemożliwił stawianie młodzieży zadań związanych z podejmowaniem trwałych form działalności wychowawczej w organizacjach lub pracy opiekuńczej. Na I roku nauczania początkowego działalność w organizacjach dziecięcych kontynuowało 12% studentów. Nie stwierdzono w tym względzie różnic między studentami obu badanych grup. Jednak na przełomie lat 1981/82 zaobserwowano postępującą niechęć do działalności społecznej.

Zajęcia w Klubie nie wpłynęły na poszerzenie aktywności społecznej uczestników, ale spełniły oczekiwania w zakresie czytelnictwa uważanego za istotny wskaźnik zainteresowań. W badaniu stopnia nasilenia czytelnictwa, dwukrotnie (etap I i II), w momencie rozpoczęcia i na zakończenie kursu, uczniów poproszono o wskazanie tytułów czytanych czasopism pedagogicznych i literatury popularnonaukowej z dziedziny oświaty i wychowania. Dane liczbowe zawarte w tabeli 9. pozwalają ustalić wyraźny wpływ zajęć Klubu na przybliżenie młodzieży czasopism pedagogicznych. W I etapie badań uczniowie wymieniali najczęściej “Głos Nauczycielski” oraz “Oświatę i Wychowanie”. W II etapie badań pojawiają się ponadto: “Rodzina i Szkoła”, “Życie Szkoły”, “Nowa Szkoła”, “Nauczyciel i Wychowanie”. W latach 1979/80 i 1980/81 znajomość tytułów przez badanych układała się powyżej wyników średnich zawartych w tabeli 9.

Czytelnictwo studentów wynika przede wszystkim z procesu studiowania. Jednak studenci, byli uczestnicy Klubu podali więcej tytułów czasopism niż ich koledzy z grupy porównawczej. Można przypuszczać, że pewną rolę w tym względzie spełniły zajęcia Klubu. Zasadność tej sugestii odnoszę do badań w latach 1982-1983, w których studenci grupy A wymieniali przede wszystkim “Oświatę i Wychowanie”, “Głos Nauczycielski” oraz “Rodzinę i Szkołę”, a więc identyczne jak w badaniach w ramach Klubu Pedagogicznego. Równocześnie studenci grupy

porównawczej wymieniali więcej tytułów, często o charakterze specjalistycznym, jak: “Nowa Szkoła”, “Wychowanie Przedszkolne”, “Nauczyciel i Wychowanie”, “Ruch Pedagogiczny”, “Kwartalnik Pedagogiczny”, “Chowanna”. Natomiast w 1984 roku, w grupie A badania ujawniły wysoką znajomość tytułów wymienianych dotąd w obu grupach. W grupie porównawczej uzyskano słabe wyniki. Studenci wymieniali najczęściej “Głos Nauczycielski”.

Tabela 9. Znajomość tytułów czasopism pedagogicznych

Ilość wymienionych tytułów	Uczniowie				Studenci			
	I etap		II etap		grupa A		grupa B	
	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
0	31	8,4	-	-	-	-	1	0,5
1	144	30,7	50	22,4	3	4,3	14	7,1
2	199	53,7	119	53,3	15	22,7	44	22,5
3	25	6,7	45	20,2	34	49,4	132	62,3
4	2	0,5	9	4,1	8	11,6	13	6,6
5	-	-	-	-	3	4,3	2	1,0
6	-	-	-	-	6	8,7	-	-
Razem	371	100,0	223	100,0	69	100,0	196	100,0
Wartość średnia \bar{x}	1,7		2,1		3,2		2,8	

a) w II etapie badań udział wzięło 223 uczniów

Również znajomość literatury popularnonaukowej o charakterze pedagogicznym badano w dwóch etapach. W etapie I - 58,1% uczestników Klubu nie potrafiło wskazać żadnej pozycji, a po zakończeniu zajęć 76,4% zetknęło się przynajmniej z jedną pozycją, 18,2% z dwoma i 4,2% z trzema książkami. Największą popularnością cieszyły się tytuły z zakresu psychologii: T. Tomaszewski-Psychologia, M. Żebrowska- Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, J. Strelau i in. - Podstawy psychologii dla nauczycieli. Wymieniono też podręczniki pedagogiki pod redakcją B. Suchodolskiego, M. Godlewskiego i in. oraz F. Filipowicza - Vademecum młodego nauczyciela. Wśród uczestników fakultetu pedagogicznego i uczniów klasy o profilu pedagogicznym z III LO w Bydgoszczy najczęściej notowań zyskał podręcznik pedagogiki pod redakcją M. Godlewskiego i in.

Jakkolwiek wyniki badań formalnie wskazują na skuteczność zajęć Klubu, to jednak nie chodziło o ten typ literatury. Na spotkaniach z młodzieżą prezentowano książki popularnonaukowe jak: M. Łopatkowej - O sztuce wychowania, T. Kukołowicz - Pomagamy w samowychowaniu czy H. Olechnowicz - Pierwsze kroki wśród ludzi. Żadna z wymienionych pozycji nie została uwzględniona przez badanych.

W badaniach studentów w latach 1980-1983 wskaźnik czytelnictwa był zbliżony (w grupie A- \bar{X} = 1,9, a w grupie B - \bar{X} = 1,7). Studenci wymieniali 1-2 podręczników z psychologii i dydaktyki. Jednak 13 (15,2%) studentów grupy B nie wymieniło żadnej pozycji. W roku 1984 uzyskano zróżnicowane wyniki. W grupie A średnia wskazań \bar{X} = 3,9 w tym 3-4 tytułów podało 52,5 % i 5-6 tytułów 36,9 % studentów. W grupie B uzyskano gorsze efekty, gdyż \bar{X} = 1,8 w tym 36,8 % wymieniło tylko jeden tytuł, 57,9 % wskazywało na 2 do 3 książek, a jeden student nie wskazał żadnej pozycji. Przedstawione wyniki skłaniają do refleksji, gdyż w procesie przedmiotowo-osobowościowego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela literatura spełnia ogromną rolę.²³ Można tylko wyrazić nadzieję, że obcując na co dzień z podręcznikami studenci zapamiętają ich autorów i tytuły.

Przebieg adaptacji studentów

Podjęcie studiów wiąże się z wejściem młodego człowieka w nowe otoczenie społeczne, z koniecznością funkcjonowania w nowych warunkach odmiennych niż w szkole średniej. Dla młodzieży wiejskiej i małomiasteczkowej rozpoczęcie studiów oznacza zmianę nie tylko charakteru, form i metod nauki, ale równocześnie inny rytm życia codziennego i rodzinnego. Oznacza to zamierzone lub intuicyjne zmienianie się pod wpływem środowiska akademickiego jego całości, a w szczególności pod wpływem wymagań ze strony grupy studenckiej, rocznika wraz z opiekunem oraz wykładowców. W tym ujęciu przystosowanie się oznacza "zmiany lub modyfikacje postaw i zachowań w kierunku obowiązujących w nowym środowisku wzorów i norm, które umożliwiłyby jednostce skuteczne rozwiązywanie sytuacji konfliktowych i powodzenie w pełnieniu nowych ról społecznych."²⁴

Wielu studentów I roku ma trudności adaptacyjne. Z przeprowadzonych badań wynika, że adaptację utrudnia nowe otoczenie, wysoka liczebność rocznika (zwłaszcza nauczania początkowego), duża ilość zajęć i ich nierównomierny rozkład, brak kontaktu z rówieśnikami po zajęciach oraz braki w technice uczenia się. Przykładowo w badaniach z 1984 roku 21,9% studentów grupy B (w grupie A tylko 7,8%) wśród czynników utrudniających adaptację na drugim miejscu wymie-

nia brak informacji o toku studiów. Studenci akcentowali również "nieprzystępny sposób prowadzenia zajęć" - 11,7% (w grupie A tylko 7,8%). Natomiast w badaniach wcześniejszych (lata 1980 i 1981) wśród czynników utrudniających akceptację górował przeładowany program i źle ułożony tygodniowy rozkład zajęć. Zdaniem studentów długie, 2-6 godzinne w ciągu dnia przerwy między zajęciami utrudniają racjonalne zagospodarowanie czasu wolnego.

Tabela 10. Okres największych trudności adaptacyjnych

Semestr	Wskazanie semestru przez studentów			
	grupy A		grupy B	
	ilość	%	ilość	%
Pierwszy	25	36,2	55	28,1
Drugi	35	50,7	113	57,6
Żaden	9	13,1	16	8,2
Dwa semestry	-	-	12	6,1
Razem	69	100,0	196	100,0

W odczuciu studentów czas adaptacji jest dość zróżnicowany. Większość wskazuje na semestr drugi jako okres najtrudniejszy w przystosowaniu się do warunków i wymagań. Zebrane w tabeli 10. wyniki badań pozwalają określić zajęcia Klubu jako czynnik łagodzący trudności adaptacyjne na I roku studiów. Opinię tę potwierdza stanowisko 77,1% studentów - byłych członków Klubu, którzy uważają, że omawiana forma orientacyjna bardzo im ułatwiła rozpoczęcie studiów. W efekcie stopień przystosowania studentów I roku do środowiska akademickiego wyrażony samoocena w pięciostopniowej skali przebiegał następująco: w grupie A - bardzo dobry 7,3 %, dobry 69,8%, dostateczny 22,9%, w grupie B - bardzo dobry 3,1%, dobry 48,8%, dostateczny 32,1%, słaby 15,5%, bardzo słaby 0,5%.

Wśród czynników przyspieszających adaptację wymieniany był obóz adaptacyjny w Funce (grupa A-30,1%, grupa B-62,5%), spotkanie ze studentami na początku roku akademickiego (grupa A-5,3%, grupa B-8,7%), a na Klub Pedagogiczny wskazało 66,2% jego byłych uczestników. Spotkania ze studentami na początku roku akademickiego w badaniach z lat 1982-84 uzyskały wskaźnik procentowy wyższy o 50% niż w badaniach z lat 1980-81. Natomiast wskazania

na Klub Pedagogiczny układały się odwrotnie, gdyż w dwóch pierwszych latach były wyższe o około 10%.

W obu badanych grupach studentów stopień zadowolenia z wybranego kierunku wyrażony w pięciostopniowej skali ocen był zbliżony i wyrażał się wartością średnią 4,6 w grupie A i 4,45 w grupie B. Mimo trudności w przystosowaniu się do warunków uczelnianych, studenci byli zdania, że wybór kierunku ma charakter trwały. Jedynie dwoje z grupy B (w latach 1982-84) było niezdecydowanych.

Zakończenie

Zajęcia Klubu Pedagogicznego spotkały się z zainteresowaniem uczniów klas IV LO. Bardzo pilnie uczestniczyła w nich młodzież wiejska i z małych miast. Uczniowie ze szkół miejskich unikali zajęć o charakterze kierunkowym.

W oparciu o zebrany materiał badawczy Klub Pedagogiczny można uznać jako formę orientacji dopełniającą przygotowanie młodzieży do wyboru zawodu nauczycielskiego. W odniesieniu do badanej populacji, pedagogizacja prowadzona w szkole wyższej wpłynęła korzystnie na ukierunkowanie młodzieży do egzaminu wstępnego. Czas zajęć z uczniami okazał się niewystarczający na wyrównanie braków w zakresie przedmiotów sprawnościowych, które są pierwszym etapem selekcji kandydatów na kierunki nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne.

Zajęcia w ramach Klubu Pedagogicznego pogłębiły pozytywną motywację wyboru zawodu, zbliżyły kandydatów do problemów dziecka, szkoły i profesji nauczycielskiej. Spotkania w szkole wyższej z uczniami liceów ogólnokształcących spełniły istotną rolę w kształceniu zainteresowań zawodem nauczycielskim, w łagodzeniu stresów psychicznych w trakcie egzaminów wstępnych i wdrażaniu do metod studiowania. Sprzyjały też ułatwianiu i skracaniu procesu adaptacji.

Rozmiary pedagogizacji młodzieży w szkole są ograniczone, ale uzyskane wyniki zachęcają do dalszych badań. Powodzenie w procesie orientacji do zawodu wymaga pełnego współdziałania szkoły średniej i wyższej, rodziny i organizacji młodzieżowych, środków masowej komunikacji oraz poradni zawodowych. Działanie każdego z wymienionych elementów powinno mieścić się w ramach jednolitego systemu orientacji zawodowej.

PRZYPISY

- ¹ Niniejszy artykuł jest poszerzoną i wzbogaconą o badania w latach 1979/80 i 1980/81 wersją rozprawy pt. Rola szkoły wyższej w orientacji młodzieży do zawodu nauczycielskiego złożonej w Bydgoskim Towarzystwie Naukowym w ramach przygotowywanej pracy zbiorowej
- ² I. Janiszewski: Zagadnienia orientacji i selekcji szkolnej. Warszawa PWN 1971 s. 42
- ³ J. Thomas: Edukacyjne problemy współczesnego świata. Warszawa PWN 1980 s. 66
- ⁴ F. Pawuła: Kształcenie i doskonalenie nauczycieli w krajach socjalistycznych i wybranych krajach kapitalistycznych. Opracowanie w ramach problemu węzłowego: Modernizacja systemu oświaty w rozwiniętym społeczeństwie socjalistycznym. Warszawa WSiP 1981 s. 175
- ⁵ J. Szymkat: Fakultety pedagogiczne w liceach ogólnokształcących formą przygotowania młodzieży do studiów nauczycielskich. "Ruch Pedagogiczny" 1976, nr 1, s. 67-79; P. Prusak: Rozwijanie zainteresowań zawodem nauczycielskim uczniów liceum ogólnokształcącego. Bydgoszcz Wydawnictwo WSP 1984
- ⁶ R. Sokołowski: Przygotowanie młodzieży do studiów nauczycielskich. Kraków Wydawnictwo IKN i BO, 1979; P. Prusak: Klasy o profilu pedagogicznym w liceum ogólnokształcącym. "Nowa Szkoła" 1981, nr 3, s. 114-117
- ⁷ Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 13 marca 1986 r. w sprawie wprowadzania w liceum ogólnokształcącym nowych planów nauczania. Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Wychowania 1986, nr 1, poz. 5
- ⁸ Por. jak w przypisie 5 i 6
- ⁹ M. Sarrault: Comment devenir prof? De la maternelle au superieur. Collection l'Etudiant pratique, 2e édition
- ¹⁰ R.I. Chmieljuk: Diagnostika profesjonalnoj prigodnosti maładioży k rabotis uczieli. "Sowietskaja Piedadogika" 1971, nr 8 oraz I.E. Mokin: Prowiwaja wkus k piedadogicieskoj diejatielnosti. "Wiestnik Wyższej Szkoły" 1975, nr 10
- ¹¹ W. Okoń: Zarys dydaktyki ogólnej. Wersja programowana. Warszawa PZWS 1970 s. 191
- ¹² T. Nowacki: Podstawy dydaktyki zawodowej. Warszawa PWN 1979 s. 361-370
- ¹³ T. Pilch: Zasady badań pedagogicznych. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk Ossolineum 1972 s. 152
- ¹⁴ Badania prowadziły i opracowały wyniki studentki: Danuta Chojnacka i Mariola Lebedzińska w latach 1978-1981, Małgorzata Borsiak w latach 1982-1983 i Mirosława Kral w roku 1984 w ramach seminarium magisterskiego pod moim kierunkiem
- ¹⁵ Egzamininy wstępne na I rok studiów dziennych w szkołach wyższych resortu nauki, szkolnictwa wyższego i techniki. Warszawa, Kraków PWN 1984
- ¹⁶ M. Sarrault: Comment devenir prof.? op.cit., s. 14
- ¹⁷ J. Siwińska: Motywy wyboru zawodu nauczyciela i jego wpływ na wyniki nauczania. Bydgoszcz. Wydawnictwo WSP s. 13-16
- ¹⁸ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela. Dz. U. z dnia 1 lutego 1982 r., nr 3, poz. 19
- ¹⁹ J. Kozłowski: Nauczyciel a zawód. Warszawa NK 1966 s. 5
- ²⁰ P. Prusak: Rozwijanie zainteresowań zawodem... Op.cit., s. 109
- ²¹ R. Schulz: Motywy wyboru zawodu. W: Wybór zawodu pod redakcją B. Suchodolskiego Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk Ossolineum 1972 s. 71
- ²² M. Janiszewski: Psychologiczne kształcenie kandydatów na nauczycieli. Eksperyment psychodydaktyczny. Warszawa PWN 1973 s. 100
- ²³ J. Jakóbcowski: Zarys teorii rozwoju zawodowego nauczyciela. Bydgoszcz 1987 s. 57-69
- ²⁴ W. Wiśniewski: Przygotowanie do środowiska uczelnianego. Warszawa PWN 1979 s. 31